

## سنگ شدن قلب چیست و چه تفاوتی با قساوت قلب دارد؟

### سنگ شدن قلب چه مفهومی دارد و چرا قلب انسان به این وضعیت می‌رسد؟

عبارت سنگ شدن قلب چه تداعی در ذهن شما ایجاد می‌کند؟ شاید اگر در مراوده‌های روزمره از سنگی شدن قلب صحبت شود، برداشت عامه مردم این باشد که منظور خصلت‌هایی مثل بی‌احساسی، سردی رابطه و مانند این‌ها است. اما در صورتی که از بُعد حالات قلب و کمالات وجودی انسان به این مفهوم نگاه کنیم، دریافت‌های عمیق‌تر و البته متفاوتی خواهیم داشت.

در این درس قصد داریم در مورد چیرستی سنگ شدن قلب، علت آن و تفاوتش با قساوت قلب صحبت کنیم. بیا بید برای شروع، بخش‌هایی از درس‌های گذشته را با هم مرور کنیم. گفتیم که دارایی حقیقی انسان قلب اوست. مرتبه اجتماعی، سطح تحصیلات، ثروت، نژاد، ملیت و امثال این‌ها همگی داشته‌های موقتی او به حساب می‌آیند و به‌خاطر ماهیت مادی‌ای که دارند، اصلاً نمی‌توانند انسان را در تولدش به حیات آخرتی همراهی کنند. به زبان دیگر، توشه اصلی ما را کمالات روحی و اندوخته‌های باطنی که در فرصت عمر دنیا کسب کرده‌ایم، تشکیل می‌دهند؛ نه کمالات مادی. این را هم گفتیم که مطابق آیات قرآن انسان دارای کمالات وجودی و شئون متعددی است. پایین‌ترین جنبه و کمال وجودی او بُعد جمادی است که خداوند از آن به نام قلب سنگی یاد می‌کند: «ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ؛ سپس دل‌های شما بعد از این واقعه سخت شد، همچون سنگ!»<sup>۱</sup>.

بر اساس این آیه، کمالات بعضی از آدم‌ها در حد کمالات سنگی و جمادی است و قلب‌شان از نظر مرتبه وجودی در حد سنگ است؛ اگرچه سنگ شدن قلب نوعی کمال تلقی می‌شود، ولی حقیقت این است که این مرتبه تنها می‌تواند کمترین میزان از ظرف وجودی ما را پر کند؛ درست مثل اینکه در مخزنی با ظرفیت

<sup>۱</sup> سوره بقره، آیه ۷۴

چند هزار لیتر، فقط به مقدار یک استکان آب بریزیم و باقی ظرفیتش را خالی نگه داریم، که در این صورت استعدادش را تلف کرده و قابلیت‌هایش را نادیده گرفته‌ایم. اگر انسان با این رتبه وجودی نازل به حیات آخرت متولد شود، در حد همان دارایی ناچیز روحی از زندگی ابدی بهره‌مند خواهد شد. وضعیتی که حتی تصور آن هم دردآور است.

اما پرسش مهم این است که چرا و تحت چه شرایطی سنگ شدن قلب برای ما اتفاق می‌افتد؟ در پاسخ گریزی به یک جمله معروف می‌زنیم که شاید آن را شنیده باشید: «به آن می‌ارزی که می‌ورزی» یا به قول مولانا «[هر چیز که در جستن آنی، آنی](#)». عبارت‌های کوتاهی که به زبان ساده ارزش حقیقی هرکس را وابسته به نوع رغبت‌ها و تعلقاتش می‌دانند. در رتبه‌بندی یا ارزش‌گذاری شئون و کمالات وجودی انسان هم دقیقاً همین حقیقت حاکم است. نوع دل‌خواسته‌ها و تمایلات ما به هر سویی که باشد، ویژگی‌های همان بُعد در قلب ما حک می‌شود. در جریان سنگ شدن قلب نیز روح و قلب انسان در بُعد جمادی متوقف و گرفتار می‌شود و از درک کمالات بالاتر محروم می‌ماند. علت هم تعلق و عشق‌ورزی بیش از حد به جمادات مثل اسباب و اثاثیه زندگی، خودرو و مدل آن، خانه و وسعت و چگونگی‌اش و موارد مشابه است، تاجایی که لین موارد به اولویت اول فرد تبدیل می‌شود. در چنین شرایطی به تدریج قلب از مرتبه انسانی تنزل پیدا کرده و در بعد جمادی اسیر می‌شود و به این ترتیب سنگ شدن قلب اتفاق می‌افتد. اما تفاوت بین سنگ شدن قلب و قساوت قلب چیست؟

### سنگ شدن قلب و قساوت قلب چه تفاوتی باهم دارند؟

سنگ شدن قلب و قساوت قلب دو مفهوم در مقوله حالات روحی و قلبی انسان هستند که در نگاه اول مترادف به نظر می‌رسند؛ اما در واقع اینطور نیست. قساوت قلب به معنای سنگی شدن قلب نیست، بلکه به معنای قلبی است که از سنگ سخت تر شده باشد.

همه ما در زمان گشت‌وگذار در طبیعت یا در فیلم‌هایی که مناظر طبیعی را نمایش می‌دهند، بارها سنگ‌هایی را دیده‌ایم که شکاف برداشته‌اند و از دل‌شان چشمه‌های زلال سرازیر شده؛ جالب است بدانید همین منظره دقیقاً در قرآن برای اشاره به قلب سنگی به تصویر کشیده شده: «چرا که از بعضی سنگ‌ها، نهرها جاری می‌شود و پاره‌ای از آن‌ها شکاف برمی‌دارد و آب از آن تراوش می‌کند و پاره‌ای از خوف خدا (از فراز کوه) به زیر می‌افتد».<sup>۲</sup> انگار که قصد خداوند از بیان این موضوع، توجه دادن ما به همین واقعیت است که سنگ شدن قلب به معنای مردن روح انسانی نیست و اگرچه انسان در این وضعیت حال خوشی را تجربه نمی‌کند، اما هنوز امید دگرگونی و تحول برای صاحبان قلب‌های سنگی وجود دارد؛ در حالی که در وضعیت قساوت قلب، همین اندک امید تحول هم وجود ندارد.

قساوت قلب غلبه حالتی در باطن آدمی است که از شدت تاریکی و سختی نمی‌تواند در ادامه قلب‌های گیاهی، حیوانی و سنگی و به عنوان یک کمال در نظر گرفته شود. کسی که به این مرتبه می‌رسد، هیچ کمالی ندارد و از همان حداقل کمالات جمادی، گیاهی و حیوانی هم بی‌بهره است. به همین دلیل قرآن چنین فردی را در دسته‌ای جداگانه قرار می‌دهد و از صاحبان قلب‌های سنگی متمایز می‌کند: «أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً؛ حتی سخت‌تر از سنگ!».<sup>۳</sup> وقتی قساوت قلب به مراحل پیشرفته وارد شود، دیگر هیچ روزنه‌ای برای بیداری قلب وجود ندارد؛ هیچ نصیحت و تلنگری فرد را تکان نمی‌دهد و تقریباً به هیچ وسیله‌ای قابل هدایت نیست. این بدترین حالتی است که یک انسان می‌تواند به آن دچار شود.

در رابطه با این مفهوم در درس آینده بیشتر صحبت خواهیم کرد.

<sup>۲</sup> «وَإِنَّ مِنَ الْجَبَارِوتِ لَمَنْ يَنْفَخُ فِيهِمُ الْأَنْهَارَ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَنْ يَسْقُطُ مِنْهَا الْمَاءُ وَ إِنَّ مِنْهَا لَمَنْ يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ» سوره بقره، آیه ۷۴  
<sup>۳</sup> سوره بقره، آیه ۷۴